

ІВЧЕНКО

Євген Анатолійович
ivchenkoevg85@gmail.comк.е.н., доцент, Східноукраїнський
національний університет імені
Володимира Даля

УДК 351.863:658+007.5

ПЕРЕДУМОВИ ДІАГНОСТИКИ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВАPRECAUTIONS OF TRANSFORMATION PROCESSES' DIAGNOSTICS
IN THE SYSTEM OF ENTERPRISE'S ECONOMIC SECURITY

У статті розглянуто теоретичні основи діагностики трансформаційних процесів в системі економічної безпеки підприємства. Зазначено, що впровадження процедури діагностики дозволить дослідити питання стосовно причин виникнення (каузальний характер) та вивчення питання результатів (консеквентів) трансформаційних процесів у системі економічної безпеки підприємства. Визначено мету та завдання, які характеризують комплексний характер діагностики трансформаційних процесів у системі економічної безпеки підприємства. Запропоновано напрямки діагностики трансформаційних процесів у системі економічної безпеки підприємства.

В статье рассмотрены теоретические основы диагностики трансформационных процессов в системе экономической безопасности предприятия. Отмечено, что внедрение процедуры диагностики позволит исследовать вопрос о причинах возникновения (каузальный характер) и изучения вопроса результатов (консеквент) трансформационных процессов в системе экономической безопасности предприятия. Определены цели и задачи, которые характеризуют комплексный характер диагностики трансформационных процессов в системе экономической безопасности предприятия. Предложены направления диагностики трансформационных процессов в системе экономической безопасности предприятия.

In the article the theoretical bases of diagnostics of transformation processes in the system of economic safety of the enterprise are considered. It is noted that the introduction of the diagnostic procedure will allow us to investigate questions regarding the causes of causation (causality) and study the issue of the results of the transformation processes in the system of economic security of the enterprise. The purpose and tasks that characterize the complex character of the diagnostics of transformational processes in the system of economic security of the enterprise are determined. Possible directions of diagnostics of transformation processes in the system of economic security of the enterprise are offered.

Ключові слова: процедура, діагностика, аналіз, моніторинг, ідентифікація, економічна безпека, трансформаційний процес

Ключевые слова: процедура, диагностика, анализ, мониторинг, идентификация, экономическая безопасность, трансформационной процесс

Keywords: procedure, diagnosis, analysis, monitoring, identification, economic security, transformation process

ВСТУП

Система економічної безпеки підприємства, як і будь-яка складова системи управління підприємством, не залишається незмінною, вона еволюціонує, адаптується до змін у зовнішньому середовищі підприємством, може виступати об'єктом змін у внутрішньому його середовищі. Система економічної безпеки підприємства знаходиться під постійним впливом зовнішнього й внутрішнього середовища, що зазначається на її стані та умовах управління системою. Система економічної безпеки підприємства досягає мети свого функціонування за допомогою трансформацій, які є не тільки процесом перетворення, а й процесом становлення системи. Перехід на

новий рівень функціонування і розвитку системи економічної безпеки підприємства, змінюючи якість простору, відбувається під впливом зовнішнього середовища та потребує зміни функцій самої системи. За змістом трансформація приводить до певних змін, а за наслідками їх природа полягає у тому, що вони позначаються на стані системи. Внаслідок трансформації можуть відбуватися не тільки суто зміни, але й генезис нової системи, нових відносин або явищ. Трансформації в залежності від кінцевої мети і стану, змінюють підсистеми та взаємозв'язок елементів системи економічної безпеки підприємства, що потребує впровадження та контролю керування змін. Тому в управлінні підприємством з метою забезпечення дієвості такої системи важливо, щоб такі транс-

формації були керовані, проходили внаслідок цілеспрямованого впливу з боку суб'єктів управління в системі підприємством, що зумовлює актуальність досліджень.

Теоретичні положення та практичні аспекти діагностики на підприємстві знайшли відображення в наукових розробках багатьох вітчизняних та зарубіжних учених-економістів, зокрема це Дж.К. Лафт, І.А. Бланк, Р. Шніппер, О. О. Гетьман, І. В. Криво-в'язюк, Л.А. Костирко, Т.В. Косянчук, І. Д. Фаріон, М.Я. Нагорна, Ю.І. Черняк та інші. Окремим питанням діагностики економічної безпеки присвячені наукові праці низки вітчизняних: Г.П. Ситник, В.І. Абрамов, Г.В. Козаченко, Ю.С. Погорелов, М.І. Копитько, Ю.В. Шутяк, Г.М. Пазєєва та інші. Проте дослідженню діагностики трансформаційних процесів у системі економічної безпеки підприємства приділяється небагато уваги. Разом з тим, вимог ристання інструментів, що можуть бути використані для діагностики трансформацій у системі економічної безпеки підприємства потребує попереднього дослідження наявних підходів щодо проведення такої діагностики.

МЕТА РОБОТИ

Дослідження теоретичних підходів до діагностики та визначення завдань, що мають бути вирішеними під час діагностики трансформацій у системі економічної безпеки.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою статті є сукупність способів наукового пізнання, загальних методів, прийомів і принципів, а також основні методологічні підходи (системний, процесний, ситуаційний). Теоретичну основу роботи становлять фундаментальні положення економічної безпекології, загальної теорії систем, теорій підприємства, економічної діагностики, економічного аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Попередні дослідження в роботах [1, 2, 3] сутності трансформаційних процесів у системі економічної безпеки підприємства, причин їхнього виникнення та наслідків їхнього походження дає змогу сформувати загальне уявлення щодо природи трансформаційних процесів у системі економічної безпеки підприємства. Таке уявлення є необхідним, але недостатнім для керованого впливу на відповідні трансформації. З метою забезпечення необхідних трансформацій у системі економічної безпеки конкретного підприємства представляється необхідним проведення діагностики наявних трансформаційних процесів у такій системі.

На нашу думку, для дослідження трансформацій у системі економічної безпеки підприємства необхідно є саме процедура діагностики, а не, наприклад, процедура оцінювання, або інші дослідницькі процедури. Логіка дослідження передбачає встановлення змістового зв'язку між діагностикою та змістовно синонімічними поняттями аналізу, оцінювання, моніторинг, ідентифікація (табл. 1).

Таблиця 1

Встановлення змістового зв'язку між діагностикою та змістовно синонімічними поняттями [4-8]

Термін	Переклад	Визначення
1	2	3
Діагностика	З грецької <i>diagnostikos</i> – спроможний розпізнавати, визначати, розрізняти	Галузь знань, що вивчає теорію і методи організації процесів постановки діагнозу, а також принципи побудови засобів діагностування. Означає розпізнавання стану досліджуваного об'єкта за непрямими ознаками.
Аналіз	З грецької <i>αναλυσις</i> – розклад	Метод наукового дослідження предметів, явищ та ін. шляхом розкладу, розчленування їх у думці на складові частини.
Оцінювання	З французької <i>evaluation</i> – від value ціна, вартість	Аналітичний інструмент або процедура, призначення якої – вимірювання прямих ефектів, результативності і довгострокових наслідків реалізації державних програм, галузевих політик, програм розвитку, проектів некомерційного сектору, корпоративних програм. Міждисциплінарне дослідження, яке використовує економічні, соціологічні, політологічні методи у відповідності з визнаними стандартами національних і міжнародних спільнот у сфері оцінювання.

Продовження табл. 1

1	2	3
Моніторинг	З лат. <i>monitor</i> – попереджуючий З фран. <i>monitoring</i> – контроль	Комплекс наукових, технічних, технологічних, організаційних та інших засобів, які забезпечують систематичний контроль (стеження) за станом та тенденціями розвитку природних, техногенних та суспільних процесів. Безперервний процес спостереження і реєстрації параметрів об'єкта, в порівнянні із заданими критеріями.
Ідентифікація	З латинської <i>identifico</i> — ототожнювати, порівнювання, уподібнення, розпізнавання	Встановлення тотожності невідомого об'єкта відомому на підставі збігу ознак, пізнання. Виступає як один із універсальних методів пізнання дійсності, як засіб виявлення, перш за все, відповідності між собою різних за обсягом понять.

Поняття діагностики має міждисциплінарний характер та активно використовується у різних галузях наукового знання. В науковій літературі [5, 7, 9] зазначається, що запозичення та поширення терміну «діагностики» стосовно економічних наук відбулося наприкінці ХХ сторіччя. Термін «діагностика» (від грец. *diagnostikos* – спроможний розпізнавати, визначати, розрізняти) означає розпізнавання стану досліджуваного об'єкта за непрямими ознаками [7, с. 11].

За висловом В.Ш. Рапопорта [10], діагностика – це управлінська робота з виявлення проблем і вузьких місць системи управління підприємством. Діагностику як вивчення стану господарюючого суб'єкта, вплив факторів розвитку соціально-економічних процесів та виявлення відхилень від нормального розвитку, пропонує визначати Р. Шніппер [11, с. 52]. Розглядаючи питання діагностики, не можна обійти увагою роботи Л.А. Костирко [5], яка поняття діагностики розглядає як комплекс досліджень, що спрямовані на виявлення цілей функціонування господарюючого суб'єкта і способів їх досягнення. Науковець А.М. Ткаченко в роботі [6] вважає, що діагностика це визначення стану об'єкта, предмета, явища чи процесу менеджменту з використанням комплексу дослідних процедур. У свою чергу, В.В. Коваленко розуміє діагностику як комплексний аналіз поточного стану і перспектив розвитку підприємства з метою розв'язання проблем і використання переваг, що виникають та створюються в процесі його діяльності [9, с. 20].

Своє визначення діагностики пропонує І.В. Кривов'язюк: «Діагностика – це процес дослідження стану об'єкта, встановлення відхилень від нормального перебігу процесів за допомогою існуючого методологічного інструментарію з метою виявлення вузьких місць, як нині існуючих, так й таких, що виникатимуть в майбутньому, а також їх усунення та визначення шляхів подолання у майбутньому засобом прийняття ефективних управлінських рішень» [7, с. 12]. Очевидно, що змістовно таке визначення є вірним та з такою точкою зору слід повністю погодитися. Варто погодитися з Т.В. Косянчуком [12], що діагностика є агрегованим висновком про стан досліджуваного об'єкта, який робиться на основі різноманітної аналітичної інформації, її синтезу і зіставлення. Таким чином, фактично діагностика відображає визначення стану об'єкта, предмета, явища чи процесу, встановлення відхилень від нормального

перебігу процесів. При цьому сам об'єкт може бути доволі складним й мати системний характер (наприклад соціально-економічна система, система економічної безпеки підприємства).

Поняття аналізу відносять до загальнонаукових категорій. Аналіз у перекладі з грецької (*ανάλυσις*) означає «розклад» [8]. За своєю сутністю аналіз є методом наукового дослідження предметів, явищ, процесів шляхом розкладу, розчленування їх на складові частини, його ознаки, властивості, відношення, відтак розглядає кожен з виділених елементів окремо в межах єдиного цілого [8]. У широкому розумінні це наукове дослідження взагалі. У роботі [13] зазначається, що аналіз можна представити як поділ різних об'єктів на складові частини, який здійснюється як в практичній, так і в теоретичній діяльності з метою пізнання деякого складного цілого. Але в науковій літературі (Дж.К. Лафт [14], І.Д. Фаріон [15], В.В. Коваленко [9], Ю.І. Черняк [16]) ряд науковців вважає, що діагностика є методом аналізу. У своїх працях Н.М. Погостинська [17], робить висновок, що функцією діагностики є встановлення факту, а функцією аналізу є встановлення причини. Спробу розмежування діагностики та аналізу зроблено в роботі [18], де зазначається, що навпаки діагностика значно ширше від аналізу. На думку Н.О. Сагалакової, на відмінність від аналізу, який представляє собою переважно науково-теоретичне дослідження кабінетного типу, діагностика системи являється «польовим дослідженням» і базується на безпосередньому дослідженні об'єкта [13]. У свою чергу, Ю.І. Черняк [16] зазначає, що діагностика багато в чому переплітається з аналізом як за задачами, так і за методами, взаємодоповнюючи один одного.

У роботі [19] вивчення підходів до встановлення зв'язків між діагностикою й аналізом дало змогу виділити наступні групи поглядів науковців:

- діагностика є одним з прийомів аналізу;
- діагностика тотожна аналізу;
- діагностика ширша за аналіз, отже, аналіз є одним з прийомів діагностики;
- діагностика є окремою наукою, яка має свій напрям дослідження;
- діагностика є характеристикою здібностей менеджерів [19, с. 58].

На нашу думку, діагностику необхідно використати у процесі аналізу (як загальнонаукового методу

дослідження), але стосовно дослідження трансформаційних процесів в системі економічної безпеки саме діагностика, а не аналіз дозволить розпізнати, виявити конкретні трансформації.

Синонімічним, але не тотожним для поняття «діагностика» є поняття «оцінювання». Поняття оцінювання (анг. *assessment* – оцінка) – це процес, який може бути несистемним, зі збору інформації, її аналізу та формування суджень на його основі. У свою чергу, в глосарію «Глосарій термінів з моніторингу та оцінювання» [4] проаналізовано поширену неузгодженість та паралельне використання термінів «оцінювання» та «оцінка» в розумінні «evaluation» (фран. *evaluation* – від *value* ціна, вартість). В глосарії пропонується розуміти оцінку як результат, а оцінювання як процес, що відображає суть оцінювання як дії в часі, що є аналітичним інструментом або процедурою у проектному менеджменті [4]. На нашу думку, оцінювання не є тотожним діагностиці. Адже оцінювання є лише процесом фіксації стану об'єкта дослідження.

Деякі науковці ототожнюють поняття діагностики та моніторингу. Поняття моніторинг (анг. *monitoring* – контроль) – безперервний процес спостереження і реєстрації параметрів об'єкта, в порівнянні із заданими критеріями [4]. На думку Т.Г. Бурової [20], у вузькому смислі, розуміння моніторингу, обмежується процесами спостереження та збору інформації [20, с. 43]. У широкому – моніторинг включає, окрім названих, такі елементи, як оцінка та прогноз, що дозволяють застосовувати його в якості ефективного управлінського інструмента [20, с. 43]. І.А. Бланк [21] визначає моніторинг як механізм постійного спостереження за контрольованими показниками фінансової діяльності підприємства, визначення розмірів відхилень фактичних результатів від передбачених і виявлення причин цих відхилень [21]. У роботі [22] моніторинг розглядають як процес збору інформації, її комплексної оцінки і прогнозу на основі системи взаємоузгоджених між собою показників [22]. В своїх працях Т.Г. Бурава визначає моніторинг як систему безперервного спостереження, аналізу та прогнозування показників стану підприємства, сформовану на макро- або мікроекономічному рівні, з метою забезпечення прийняття тактичних і стратегічних управлінських рішень, а також оцінки їх ефективності [20, с. 65]. Отже, не зважаючи на те, що деякі науковці [21, 22] ототожнюють поняття діагностики та моніторингу, метою моніторингу, на нашу думку, є спостереження, збір інформації та формування інформації щодо досліджуваного об'єкта. Так О.В. Ілляшенко [23] зазначає, що моніторинг є головною функцією системи економічної безпеки підприємства, адже така система за своєю суттю є інформаційною [23, с. 96].

Тому моніторинг не дає нам відповіді на питання: «як ідентифікувати наявність трансформацій, визначити їхній характер на конкретному підприємстві, описати такі трансформації певним чином» – але дозволяє використовувати його як конкретний інструмент в діагностиці.

Ідентифікація (з латинської *identifico* — ототожнювати, прирівнювання, уподібнення, розпізнавання) – це встановлення тотожності невідомого об'єкта відомому на підставі збігу ознак, пізнання [4]. Ідентифікація виступає як один із універсальних методів пізнання дійсності, як засіб виявлення, перш за все, відповідності між собою різних за обсягом понять [24]. На думку В.М. Ячменьової, ідентифікація за структурою схожа на оцінку, різниця є у процесі, який полягає в моніторингу, прогнозуванні та резервуванні та забезпечує можливість визначити якість умов зовнішнього середовища, де виникає сукупність загроз [25]. Детально історико-філософський розгляд генези самого поняття «ідентифікація» запропоновано в роботах [24, 26]. Очевидно, що діагностика є більш складним поняттям ніж ідентифікація. Розмежування поняття «діагностика» із поняттям «ідентифікація» дає змогу зазначити, що діагностика, не обмежується тільки встановлення та виявленням тотожності невідомого об'єкта відомому на підставі збігу ознак, пізнання.

З урахуванням вищезазначеного, варто погодитися із Г.П. Ситником та В.І. Абрамовим [26], що діагностичний метод інтегрує можливості двох методів пізнання: з одного боку, можливості аналізу, а з другого – методу оцінки та порівняння. У роботі [26] зазначається, що діагностика, оцінювання, моніторинг та ідентифікація є пізнавальною та практичною сферою в межах певного підходу. Всі вищезазначені поняття (оцінка, оцінювання, моніторинг, ідентифікація) за своєю сутністю є функціями управління [26]. У роботі [28] зазначається, якщо підходити до діагностики як «комплексного поєднання окремих функцій управління», то діагностика буде включати в себе такі функції як аналіз, виявлення, ідентифікація, моніторинг, прогнозування [28, с. 43].

На нашу думку, для дослідження трансформацій у системі економічної безпеки підприємства необхідною є саме процедура діагностики, а не, наприклад, процедура оцінювання, або інші дослідницькі процедури. На наш погляд, використання процедури діагностики залежить від мети та завдань досліджуваного об'єкта. Тому, якщо розглядати діагностику з точки зору процесу (діагностування), то доцільно скористатися процесом діагностики (за І.В. Кривов'язюком [7]), який показує взаємозв'язок досліджуваних понять (рис. 1).

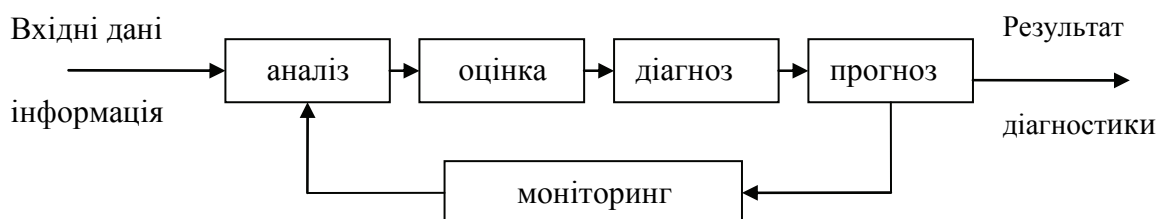

Рис. 1. Схема здійснення процесу діагностування за І.В. Кривов'язюком [1, с. 15]

Таким чином, саме процедура діагностики спроможна забезпечити найбільш повну інформацію щодо протікання таких трансформацій на конкретному підприємстві й, таким чином, сформувати інформаційну підтримку щодо управління такими трансформаціями. Впровадження діагностики дозволить дослідити питання стосовно причин їх виникнення (каузальний характер) та вивчення питання результатів (консеквентів) трансформаційних процесів у системі економічної безпеки підприємства.

Метою діагностики трансформацій у системі економічної безпеки підприємства є визначення трансформаційних процесів, що мають місце в системі економічної безпеки підприємства, прогнозування основних тенденцій протікання трансформаційних процесів та обґрунтування передумов і чинників, визначення патологічних ознак, які мають істотний вплив на зміни у функціонуванні системи економічної безпеки підприємства в просторово-тимчасовому розрізі. Поставлена мета діагностики визначає ті завдання,

що мають бути вирішеними під час діагностики трансформацій у системі економічної безпеки (рис. 2).

Вирішення запропонованих завдань діагностики дозволить забезпечити найбільш повною інформацією щодо протікання таких трансформацій в системі економічної безпеки на конкретному підприємстві й, таким чином, сформувати інформаційну підтримку щодо управління такими трансформаціями.

Такі завдання діагностики трансформаційних процесів системі економічної безпеки підприємства дають змогу ідентифікувати можливі напрями такої діагностики (рис. 3).

Визначені завдання та напрями характеризують комплексний характер діагностики трансформаційних процесів у системі економічної безпеки підприємства. Таку діагностику не можна зводити лише до визначення якісних та (можливо) кількісних параметрів таких трансформацій, її зміст є значно глибшим.

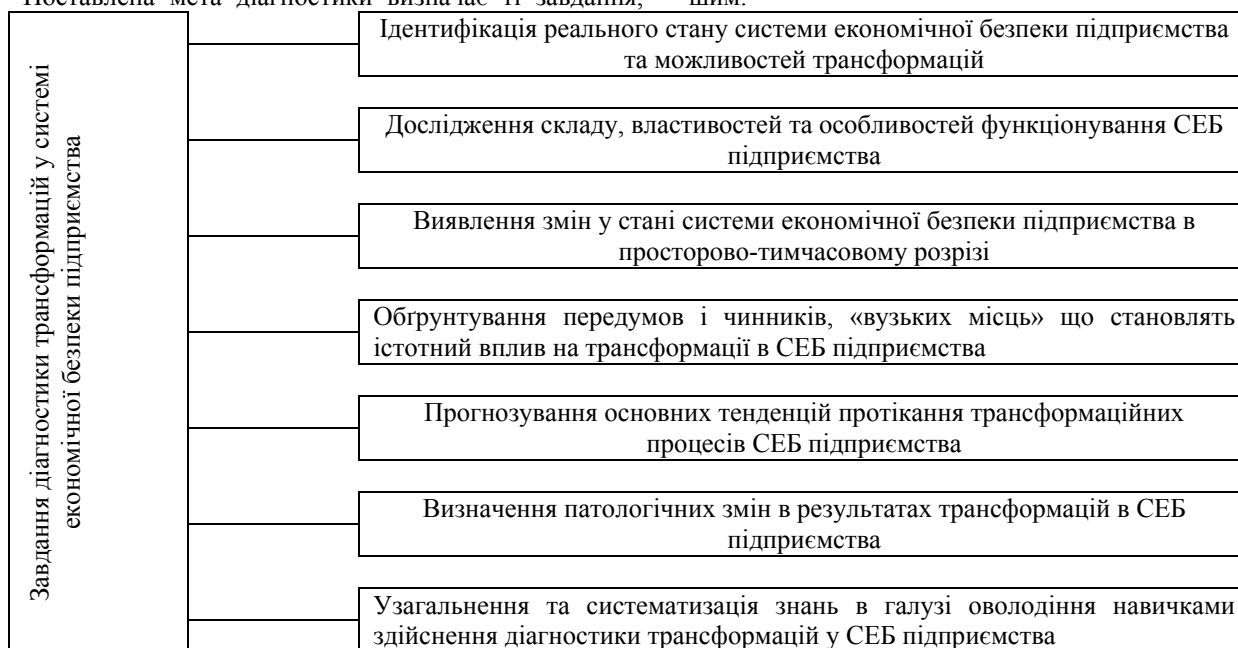

Рис. 2. Завдання діагностики трансформаційних процесів у системі економічної безпеки підприємства [7, 9, 20, 28]

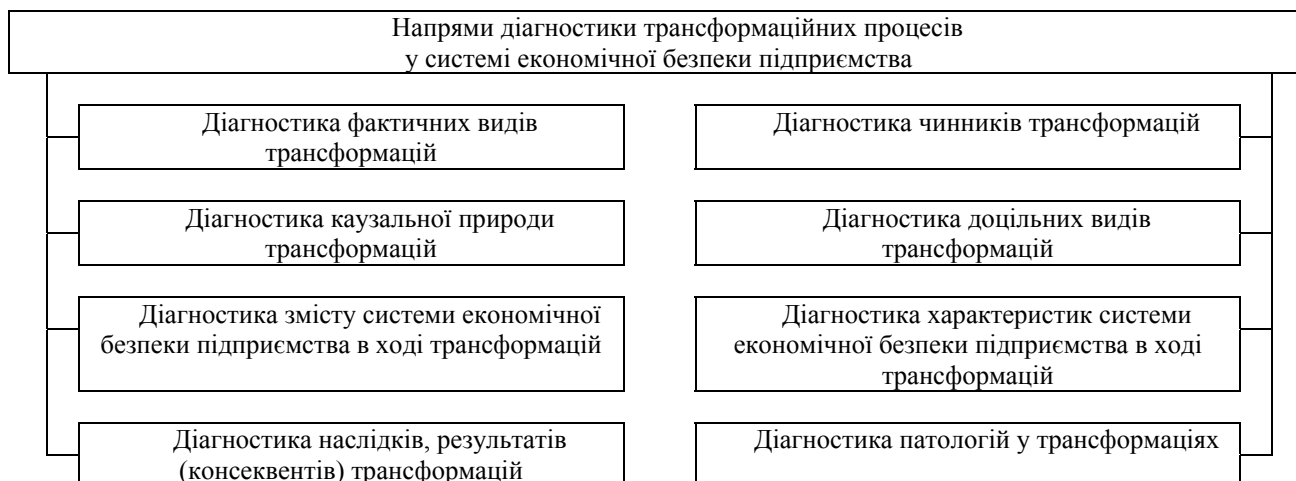

Рис. 3. Напрями діагностики трансформаційних процесів у системі економічної безпеки підприємства [запропоновано автором]

ВИСНОВКИ

Таким чином, діагностика трансформацій у системі економічної безпеки підприємства є аналітичною процедурою, яка дозволяє ідентифікувати наявність трансформацій, визначити їхній характер на конкретному підприємстві, описати такі трансформації певним чином. Варто зазначити, що така діагностика має чіткий цільовий характер. Впровадження діагностики дозволить дослідити питання стосовно причин їх виникнення (каузальний характер) та вивчення питання результатів (консеквентів) трансформаційних процесів у системі економічної безпеки підприємства. У статті визначено, що метою діагностики трансформацій у системі економічної безпеки підприємства є визначення трансформаційних процесів, що мають місце в системі економічної безпеки підприємства, прогнозування основних тенденцій протікання трансформаційних процесів та обґрунтування передумов і чинників, визначення патологічних ознак, які мають істотний вплив на зміни у функціонуванні системи економічної безпеки підприємства в просторово-тимчасовому розрізі. Визначені завдання та напрями характеризують комплексний характер діагностики трансформаційних процесів у системі економічної безпеки підприємства.

Отже, діагностика трансформацій в системі економічної безпеки підприємства представляє безпосередній інтерес з точки зору вивчення природи існуючих трансформацій та забезпечення їхнього керованого характеру. Її таку діагностику не можна зводити виключно до кількісного або якісного оцінювання таких трансформацій, зміст такої діагностики є ширшим. Забезпечення керованості трансформацій передбачає впровадження та використання певного інструментарію діагностики трансформацій в системі економічної безпеки підприємства, що потребує подальших досліджень.

Література

- Івченко Є.А. Управління трансформаційними процесами в системі економічної безпеки підприємства / Є. А. Івченко // Економіка і право – 2016. – №3 (45). – С. 38-45
- Івченко Є.А. Природа трансформаційного процесу як соціально-економічного феномену та його вплив на систему економічної безпеки підприємства / Є.А. Івченко // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. - 2016. - № 3 (227). – С. 40-45.
- Івченко Є.А. Каузальний характер трансформацій в системі економічної безпеки підприємства / Є.А. Івченко // Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: Економіка. - 2017. - Вип. 2 (50). - С. 192-198.
- Глосарій термінів з моніторингу та оцінювання / А. Горошко, Т. Нарчинська, І. Озимок, В. Тарнай. – Київ: ФОП Філімончук М.М., 2016. – 56 с.
- Костирко Л.А. Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства: монографія / Костирко Л.А. – 2-е вид., перероб. і доп. – Х.: Фактор, 2008. – 336 с.
- Ткаченко А.М. Сучасні підходи до систематизації методів економічної діагностики / А.М. Ткаченко // Стратегія економічного розвитку України. - 2014. - № 35. - С. 257-262.
- Кривов'язюк І.В. Економічна діагностика [текст]: навч. посіб. / І.В. Кривов'язюк. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 450 с.
- Економічна енциклопедія: у 3 т. – Т. 3. (Поручництво) – Я (Японський центр продуктивності). П – Я / ред.: Б.Д. Гаврилишин, С.В. Мочерний. – К.: Акад.; Т.: Акад. нар. госп-ва, 2002. – 952 с.
- Коваленко В.В. Теоретичні підходи у визначенні сутності діагностики підприємства / В.В. Коваленко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2016. - № 2(1). - С. 17-20
- Рапопорт В.Ш. Діагностика управління: практический опыт и рекомендации / В.Ш. Рапопорт. – М.: Экономика, 1988. – 127 с.
- Шниппер Р.И. Регион: экономические методы управления / Р.И. Шниппер. – Новосибирск: Наука. Сибирское отделение, 1991. – 53 с.
- Косянчук Т.Ф., Лук'янова В.В., Майорова Н.І., Швид В.В., Економічна діагностика: Навчальний посібник / За заг. ред. Т.Ф. Косянчука – Львів: Новий Світ – 2000, 2007. – 452 с.
- Сагалакова Н.О. Еволюція сутності поняття «діагностика» в економіці / Н.О. Сагалакова // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2010. – Вип. 265. – Т. 1. – С. 175-184.
- Лафта Дж.К. Управленческие решения: учеб. пособ. / Дж.К. Лафта.– М.: ООО фирма “Благовест-В”, 2004. – С. 304
- Фаріон І.Д. Діагностика і економічний аналіз у сфері послуг: курс лекцій / За ред. І.Д. Фаріона / І.Д. Фаріон, Л.І. Савчук, С.М. Жукевич – Т.: Економічна думка, 2005. – 260 с.
- Черняк Ю.И. Системный анализ в управлении экономикой / Ю.И. Черняк. – М.: Экономика, 1975. – 191 с.
- Экономическая диагностика: теория и методы / Н.Н. Погостинская, Ю.А. Погостинский, Р.Л. Жамбекова, Р.Р. Ацканов. - Нальчик: Эльбрус, 2000.- 320 с.
- Нагірна М.Я. Сутність та особливості етіологічної діагностики промислових підприємств / М.Я. Нагірна // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. - 2013. - № 769. - С. 175-181
- Петухова О.М. Розвиток теоретичних підходів до визначення економічної діагностики підприємства / О.М. Петухова, Г.Г. Черноштан // Інноваційна економіка. - 2014. - № 5. - С. 56-61
- Бурова Т.А. Моніторинг та діагностика діяльності підприємств харчової промисловості: теорія, методологія, практика. - Дисертація д-ра екон. наук: 08.00.04, Міжнар. ун-т бізнесу і права. - Херсон, 2012.- 360 с.
- Бланк И.А. Финансовый менеджмент / И.А. Бланк – К.: Ника-Центр, Эльга, 2001. – 528 с.
- Чуліпа І.Д. Концептуальні засади і основні принципи формування моніторингу підприємства //

Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – № 185. – С. 290–296.

23. Ілляшенко О.В. Механізми системи економічної безпеки підприємства [Текст]: [монографія] / Ілляшенко О.В. - Харків: Мачулін, 2016. - 503 с.

24. Старовойтова І.І. Ідентифікація як філософська і соціологічна категорія / І.І. Старовойтова // Вісник ОДУ. – Т.4. – Вип. 2. – 1999. – с. 75-78.

25. Ячменьова В.М. Ідентифікація стійкості діяльності промислових підприємств: [монографія] / В.М. Ячменьова. – Сімферополь: ДОЛЯ, 2007. – 348 с.

26. Орешета Ю.В. Характеристика теоретичних підходів до "ідентифікації" та "ідентичності" / Ю.В. Орешета // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. - 2013. - Вип. 4. - С. 87-93

27. Ситник Г.П. Діагностичний метод як інструмент оцінювання державної політики національної безпеки / Г.П. Ситник, В.І. Абрамов // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. - 2013. - № 3. - С. 17-26.

28. Шутяк Ю.В. Діагностика економічної безпеки підприємства: дис. канд. ек. наук: 08.00.04 / Шутяк Юлія Василівна – Хмельницький, 2011. – 230 с.